

ANU KAAL:

«Kui ma laulmise jätsin, sai minust palju parem õpetaja.»

● KAIS ALLKIVI

kais.allkivi@ohtuleht.ee

«Alguses, kui professor Ivo Kuusk mind konservatooriumisse kutsus, siis mõtlesin, et mis ma seal teen - õpetada ma ei oska ja ei taha ka. Esmalt ma ei osanud ega suutnudki süveneda, sest mul oli oma esinemiste tõttu üks jalg uksest väljas. Aga mida väiksemaks mu enda laulukoorumus jäi, seda rohkem hakkasin ma õpilast aidates mõtlema, miks miski just nii on ja kuidas ma talle seda edasi annan,» tunnistab üle 30 aasta muusikaakadeemias laulmist õpetanud endine esisopran Anu Kaal, kes on õppejõuna tööl oma viimast semestrit.

Anu Kaal, kel täitub tuleval kolmapäeval 75 eluaastat, tõmbab jõuludeks muusikaakadeemias otsad kokku. Kindlasti läheb ta uuelgi aastal vahel kuulama eksameid ja arvestusi, kuhu ta endiselt palutud on. Kuid hinnete panemise rasket tööd pole enam tarvis teha ja selle üle tunneb ta kergendust. Oma võlu on sellelgi, kui hommikul pole vaja aja peale välja minna. Nüüd on aeg elada iseendale.

Sünnipäevadest meeldib elurõõmust pakataval Anul, kelle kaunilt voolav sopranihäääl on Estonia lavalt lummanud sadu ja sadu pealtvaatajaid, aga ilma suurema kärata üle libiseda.

Ei saa üle ega ümber sellest, et teil on 4. novembril 75 aasta juubel, mida Estoonias tähistatakse päev hiljem «La Traviata» etendusega.

Jah, ühest küljest olen ma muidugi tänulik Estonia teatrile, et ta mind meeles peab. See on ilus. Samas, enda peal tunnen ma küll, et mida vanemaks inimene jääb, seda rahulikumalt võiks tema poolest sellised suured tähtpäevad mööduda.

Tegelikult meeldivad mulle juubelid, kus ma olen kusagil ära. Näiteks minu 60. sünnipäeval olime elukaaslase Väino Areniga Tuneesias kaameli seljas. See oli just niisugune päev, kus me käisime Sahara kõrbes päikese-loomangut vaatamas. Imeline, lihtsalt imeline!

«Traviata» Violetta on üks neist rollidest, mida olete kõige rohkem laulnud. Kas ka üks lemmikrollidest?

Oli, oli. Üks niisugune roll, mida ma ikka väga tahtsin ja milleni jõudmine polnudki nii lihtne. Kui ma läksin 70ndate algul Itaalisse õppima, siis öeldi mulle, et oot-oot, see nüüd küll teie roll ei ole. Sel ajal arvestati väga sellega, et Violetta on ülimalt dramaatiline roll, mitte niisugusele kergele ja sädelevale koloratuursoprani häälele. Mina olin pettunud, et kuidas nii. Hääletreener Enza Ferrari lõi klaviiris (ooperi klaverile mõeldud koondnoodistuses – toim) lahti teise vaatuse lõpu, kus Violetta Alfredoga hüvasti jätab, ja ütles: «Palun, palun.» Ja hakkas siis aeglase tempoga saadet mängima. (Anu Kaal laulab pikka aeglaste nootidega fraasi ja näitab demonstriivselt, kuidas tal järsult õhk otsa saab). Ma jäin üsna ruttu vahele. Õpetaja ütles: nii, jätame selle, teeme midagi muud.

Kui me olime mingi järjekordse muu asja lõpetanud ja ta küsis «Noh, ja nüüd?», tulin tagasi Violetta juurde. Ma ei tea, kas ta oli unustanud, aga igatahes lõi õpetaja noodis sellesama lehekülje lahti. Seekord olin ma valmis ja laulsin selle koha ära. Õpetaja ütles, et hea küll, võttis noodi algusest lahti ja hakkasime siis õppima. Muidugi tahtsin ma seda rolli kodus teha ja see võimalus avanes 1974. aastal. Mul on kusagil alles see noot, kuhu ma olen välja kirjutanud, kui palju mul üldse «Traviata» etendusi on olnud. Igal juhul on neid natuke üle 100. Neid on olnud ka Leningradis, Moskva suures teatris, Tšehhis ja Ida-Saksamaal.

Teie lauluhääl ei ole enam 20 aastat Estonia laval kõlanud. Omal ajal istus saalis palju inimesi just selleks, et teid kuulata, ja nii mõnigi leiab, et sääraseid sopraneid, nagu teie või Margarita Voites, ei olegi peale kasvanud. Olles aastakümneid muusikaakadeemias laulmist õpetanud, tahaks te kindlasti vastu vaielda?

Päris kindlasti. Seda ma küll ei arva, et järelkasvu pole – andekad inimesed ja üldse inimesed, kes tegelevad laulmisega, ei ole kuhugi kadunud. Alati on kunstialadel tõuse ja mõõnu, aga ma ütleks, et praegu on päris kenasti. Meie olime niisugused – iseenesest üksteisest väga erinevad –, nüüd on natuke teistsugused lauljad.

Selge, et sellist silmaringi arendamise võimalust nagu nüüdsetel noortel meil ei olnud. Praegu võtad Google või Youtube'i lahti, kuulad näiteid ja mõtled kadedusega, et oleks meie ajal olnud nii palju võimalusi teisi kuulata. Teisalt oli meil avastamisrõõm, mis sundis sind ennast mõtlema palju rohkem kui praegu, kus kõik on ette söödetud – ainult vaata, kuidas miski käib.

Te olete mitu korda öelnud, et tahtsite jääda rahvale meelde nii, nagu te olite tippvormis, mitte tekitada kuulajais küsimust: miks ta ikka veel laulab? Olete te aeg-ajalt mõnda eakamat lauljat kuulates mõelnud, et ta võinuks tegelikult varem lavakarjääri lõpetada?

Olen küll, jah. Samas – igal inimesel on oma kredo. Kui tema tunneb vajadust laulmise järele ja tal on publikut, siis jumala pärast. See on niivõrd individuaalne – kes tahab, kes ei taha.

Minul on olnud rõõm tegelda uute noorte lauljatega. Alguses, kui tenor Ivo Kuusk mind konservatooriumisse kutsus, siis mõtlesin, et jumal, ei, mis ma seal teen – õpetada ma ei oska ja ei taha ka. Esmalt ma ei osanud ega suutnudki süveneda, sest mul oli oma esinemiste tõttu üks jalg uksest väljas. Aga mida väiksemaks mu enda laulukoorumus jäi, seda rohkem hakkasin ma õpilast aidates mõtlema, miks miski just nii on ja kuidas ma talle seda edasi annan. Minust sai kindlasti palju parem õpetaja.

« Seda ma küll ei arva, et järelkasvu pole – andekad inimesed ja üldse inimesed, kes tegelevad laulmisega, ei ole kuhugi kadunud. »

« Ma joon hommikuti oma kohvi ära, siis annan natuke koormust ajule ja lahendan ristsõnu, seejärel väntan natuke aega velo-trenažööril. »

Oleksite juba sellest sügisest pensionile jäänud, kui üks Hispaania neiu teid veel pool aastat kinni ei hoiaks?

Olen, jah, kuni jõuludeni veel. Tal saab siis vahetusprogramm läbi ja juba alustatud tööd ei jäta ju pooleli. Ma arvan, et kontakt muusikaakadeemiaga absoluutselt ei kao. Esiteks on ta mulle kodust (Veerennist – toim) väga mugav käia ja seal on palju kontserte, mida ma tahan kuulata – näiteks klaveriõhtuid ja viiuldajate kontserte. Mulle on öeldud, et olen alati teretunud näiteks eksamite ja arvestuste arutelule. Ma võin oma hinnangu anda, aga ma ei pea seda enam tegema. Saan rohkem kuulamist nautida, mitte nii, et kirjutun üles: ahah, see oli hästi ja see halvasti. (Anu Kaal ütleb seda ilmselge kergendusohkega).

Mitu ooperilauljannat on aastatega teie tiiva alt sirgunud?

Seda ei oska ma öelda. Ilmselt kaks kõige tuntumat on Alfiä Kamalova, kes laulab Saksamaal, ja Tatjana Romanova, kes laulab Soomes. Välistudengeid on mul ennegi olnud. Minu juures õppis soomlanna Eeva Hartemaa, on olnud veel venelannasid ja ukrainlasi. Kõige eksootilisemad juhendatavad on olnud kolm hiinlast – kaks olid lauljad, kolmas õppis tegelikult koorimuusika erialal ja võttis laulmist kõrvalerialana juurde. Kõik väga sümpaatsed ja töökad tüdrukud.

Millised olid teie suurimad hirmud, kui te olite alles laulutudeng või alustav artist Estonias?

Noorus ei tunne hirmu. Öeldakse, et siis ei tundu ükski noot sulle kõrge ega miski raske. See tohutu hasart on muidugi nooruse suur voorus. Samas peab sellisel juhul olema inimene, kes ütleb kõrvalt: stopp, pea nüüd piiri, see ei ole praegu veel sinu jaoks. Oi kui palju on olnud neid enesekatkestamisi. Minu kontsertmeister Frieda Bernstein, keda enam elavate kirjas ei ole, armastas öelda: «Aasta pärast laureaadiks – kolme aasta pärast ilma hääleta.» Häälepaelad on siiski ainult ühed, neid ei saa välja vahetada. Minulgi on olnud häälepaeltel sõlmed ja verevalum. Siis ei tule mitte mingisugust häält kurgust välja (ütleb viimaseid sõnu vaevukuuldavalt kahistades). Ainuke ravi on sellisel juhul aeg. Lihtsalt oled vakka.

Teie neupõlvenimi oli Kindlam. Kuivõrd kindel te selles olite, et peate just tingimata lauljaks saama?

Ilmselt ma seda ikkagi väga tahtsin, kuigi siin oli ka asjade kokkulangevus. Ma olin keskkooli lõpetades armunud alpinismi. Ma tahtsin nii kangesti minna sel suvel Kaukaasiasse ja eksamid Tallinna muusikakooli (praegusesse Otsa kooli – toim) olid varem. Kui ma ei oleks sinna sisse saanud, oleks reis ilmselt ära jäänud. Siis oleks ma võib-olla teie konkurent ja tegutseks ajakirjanduses. Oleksin õppinud Tartus keelt ja kirjandust. Keelehuvi tuli juba perekonnast (Anu Kaalu isa vend Magnus Kindlam oli tõlkija ja tema abikaasa Ester kauaaegne Keele ja Kirjanduse tegevtoimetaja – toim). Siiani häirivad mind keelevead, niipalju, kui ma neid tajun. Näiteks segab mind õudselt valesti poolitamine ajakirjanduses.

Olite te ka hea kirjandikirjutaja?

Hea kindlasti mitte, aga keskkooli ajal kirjutasin ma koolialmanahhi jutustused «Kalameste seas» ja «Kirjad Kaukaasiast». Lasteasjad – ei olnud midagi sellist, mida tasuks isegi mainida. Aga tookord oli see huvitav.

Need olid esimeste alpinismikogemuste põhjal kirjutatud?

Need polnud isegi õiged kogemused, vaid esimese kahe aasta laagrid, kus kõik algas a-st ja b-st peale. See oli rohkem vaimustus lumistest tippudest, alpiaasadest ja ka laagrielust. Üleüldse, ma olen ikka väga vilets alpinist olnud.

Ometi käisite ju 4000–5000 meetri kõrgusel, isegi Elbrusel ronisite.

No jah, see ei ole suur asi. Ma ei ole muidu inimene, kes teiste seljas sõidaks, aga mul tõesti kohutavalt vedas, et mul olid peaaegu alati suured tursked traktorid kaasas, kes mu asju tassisid. Näiteks mu oma abikaasa Hillari kott oli vähemalt poole raskem kui minu oma, mis kaalus vist 17 kilo, rohkem küll mitte.

Te oleks kord äärepealt mudalaviini alla jäänud, kui teie seltskond oleks telgid mõni meeter eemal maha pannud?

See ei olnud enam alpinism, vaid mägi-matkamine. Irene Lään tegi Põhja-Kaukaasias minust filmi «Vahemäng juulis», kus ma vahepeal ka laulsin, ja Samuel Saulus mängis sisse väga ilusad flöödivahemängud. Siis ma olin juba loobunud alpinismist, tütar oli samuti kaasas. Tihti juhtub mägedes nii, et aega läheb kauem, kui tahaksid. Me jäime hilja peale ja laager oli vaja ruttu üles panna. Õnneks oli meie hulgas targemaid inimesi, minu kadunud abikaasa näiteks. Nii et sinna, kuhu me alguses mõtlesime telgid panna, me neid siiski ei pannud. Hommikul nägime, et me oleks mudalaviini kaela saanud, kui oleksime esialgsesse kohta jäänud. Väga vedas.

Eestis ei ole küll hingematvaid mägivaheteid ja alpiaasasid, aga kui palju te siinses looduses aega veedate?

Mulle meeldib väga looduses olla. Viimane väga ilus elamus oli mul umbes kuu aega tagasi. Üks pohlal käik, mis oli nii imeline. Pühapäev, päikeseline. Selle elamuse võtan ma kaasa koledasse novembrisse, mis nüüd tuleb, ja katsun ikka veel vaimusilmas näha neid päikeses säravaid pohli, mis olid lausa suured nagu jõhvikad. Mõni niisugune lihtne asi võib olla nii toonust tõstev.

Igal eal on omad rõõmud. Getter Jaanil on väga ilus laul «Me kõik jääme vanaks». On asju, mille vastu peab võitlema. On asju, mille vastu ei saa. Katsume leida need rõõmud, mis vanema ea juurde kuuluvad. Naudime seda kuldset sügist, jalutame rohkem!

Palju rõõmu toob mulle minu vanaisa ja hilisem ema kodu Nõmmel, kus praegu elab mu tütrepere. Seal väikses aiakeses on lihtsalt mõnus olla. Koristan lehti, hiljuti istutasin uued mustasõstrapõõsad.

Sügis on teie lemmikaastaag?

Võib-olla, kuigi temas on mingi kaduvuse hõng, millega kaasneb alateadlik – hirm on palju õelda – teadmine, et varsti on käes pori ja pimedus. Ja kui jääd vanemaks, siis sa ei taha seda, vaid seda rohkem tahad valgust. Samas, muidugi ma naudin neid värve, see on tõsi. Selline sügis nagu praegu – ilusamat ei saa olla!

Teil on tütar Teele ja oma kolme lapselapsega vist väga soojad suhted, kui te argipäeviti pidevalt Nõmmel käite.

Olid ajad, kui käisin Nõmmel, et teha lõunat, kui lapsed koolist tulid. Siis kuulsin kõik uudised ära. Nüüd me päris iga päev ei käi. Käime seal Väinoga praegu rohkem looduse pärast, kuna on aega. Oleme seal vahel talvisel ajal koos leevikestega lõunat söönud – seal on väike lindude söögimaja ja kui meie sööme lõunat, söövad nemad ka. Ühtlasi pean ma Nõmmel käima seepärast, et vanaproua Ursula – nii hüüan ma meie Vene lühikarvalist kassi – pahandab, kui ma tükk aega külas ei käi. Ta tuleb heidab seda häälekalt ette.

Pere on päeval ära, lapsed on laiali, õpivad kes kus. Poiss, kes on pesamuna, hakkas nüüd tehnikaülikoolis käima. Temaga saan kaks korda nädalas kokku, ta tuleb ka enam-vähem lõuna ajaks koju. Noorem tüdruk õpib Tartus ja käib kodus, niipalju kui saab. Suurem tüdruk oli kolm aastat Austraalias ja Uus-Meremaal, aga nüüd õpib juba tükk maad lähemal, Prahas.

Kus hundist räägid... Keskmise lapselaps Tartust helistab just intervjuu ajal. «Vahel on ikka suhtluses pikemad vahed, siis tuleb natuke utsitada. Selge, et kui on eksamid-arvestused, siis ei saa lapselapsi tagant torkida, et sa pead kogu aeg helistama,» lausub Anu telefoni ära pannes.

Keegi teie järelkasvust ei ole sõrme muusikale andnud?

Ei, kõik on normaalsed inimesed. (Naerab).

Mitte sellepärast, et teie oleksite soovitanud sellest maailmast eemale hoida?

Ei, ei-ei. See on niisugune asi, et sa pead ise tundma, kas sa tahad muusikaga tegelda või mitte. Ei saa sundida, et mine ja tee. Inimesed panevad küll lapsed pilli õppima, mis on väga hea, aga tavaliselt selekteerib elu õige tegevusala iseenesest välja. Kui sul ikka ei ole väga suurt soovi, siis ei näe sa piisavalt vaeva ja, mis seal salata, tulevik ei ole nii roosiline ning töövõimalusi ei ole väga palju. Meie ajal oli tükk maad kergem, me saime alguses suunamise. Aga praegu on koletu raske lauljana rakendust leida.

**Rääkides enda ja praeguse elukaaslase Väino Areni tutvumislugu, olete välja öelnud, et teatrirahva omavahelised liidud on justkui sundolukord – hommikuti ollakse koos proovis, õhtul koos eten-
dusel, samal ajal kui teised inimesed käivad õhtuti väljas. Teie varalahkunud abi-**

kaasa Hillar-Kalev ei olnud aga lavainimene. Kas teie õhtune töötamine ja erinev päevarütm ei olnud probleemiks?

Ta oli väga erudeeritud inimene ja luges väga palju. Me käisime palju koos teatris ja ta ütles: ma vaatan meelsamini balletietendust kui poksimatši. Kui kultuurimaailm teisepoolle pinget pakub, siis ta mõistab seda.

Ma arvan, et mina tegin jällegi kindlasti tänu temale rohkem sporti, kui oleksin muidu teinud. Hillar oli väga hea sportlane. On ette tulnud, et samal talvapäeval, kui mul oli õhtul etendus, tegin ma suuskadega ühe Saku otsa. See ei väsitanud mind, vaid andis just toonust.

Liikuv elustiil on üks teie vitaalsuse saladus?

Praegu olen ma muidugi natuke laisk, aga ma loodan, et võtan ennast kokku. Enesetunde pärast peaks rohkem liigutama. Ma sõidan hommikuti velotrenažööril. See on mul hommikurutiini osa koos ristsõnadega. Ma joon oma kohvi ära, siis annan natuke koor-
must ajule ja lahendan ristsõnu, seejärel vāntan natuke aega ja võib-olla kuulan uudiseid.

Mõni lavakleit on teil veel kapis alles?

Praegu ei ole. Ma andsin oma esimese tume-
punase kleidi muusikamuuseumile ära. See oli väga huvitav kleit – ilma varrukate ja passega tehtud, väike lillmuster oli sees ja lillede südamekele sai punased pärlid peale pandud. Kleidi peal käis boolero, mille pikad varrukad sai pandud kleidile varrukateks, kui ma vanemaks jäin. Kui Estonia teater 2006. aastal 100. sünnipäeva pidas, siis oli ta mul veel seljas. Ta pidas hulga aastaid vastu, aga mul ei olnud temaga enam midagi teha.

Üldiselt meeldisidki mulle kangesti tume-
punased ja ka kuldsed kostüümid. Kõige vähem olen vist kandnud rohelist. Mul oli kunagi moemajas üks imeilus kuldne kleit, mis oli mati kaproniga kaetud – sel ajal olid materjalid ikka väga ebasõbralikud. Selles tegi kunstnik Olga Terri minust täispika portree.

Kahtlemata läheksid need kleidid teile nüüdki selga.

Selga nad läheksid, aga kas nad enam ilusad välja näeks? Kehakaal on mul enam-vähem samaks jäänud tõesti. Kusjuures ma ei ütleks, et ma selle jaoks vaeva näen. Kui kuulad jälle jutte igasugustest dieetidest, et mida võib süüa ja mida ei või – kord öeldakse, et piim on mürk, kord öeldakse, et suhkur –, siis mina seda ei usu. Loodus on nii seadnud, et organism ütleb mulle ette, mida ja kui palju süüa. Ma ei taha näiteks kreemitorti, lihtsalt ei taha. Ma ei söö ka karbitäit šokolaadi korraga ära, aga kui ma tahan neid kahte või kolme kommi, siis ka võtan. Näiteks pastast sõin ma oma isu täis Itaalias õppides (1971.–1972. aastal täiendas ta end seitse kuud Milanos La Scala laulukoolis – toim). Viis päeva nädalas pakuti lõunasöögiks mingit pastarooga. Ma ikka naeran, et olen rohkem lihahimuline naisterahvas – lihatoidud mulle maitsevad.

ÜLE 100 KORRA VIOLETTA: Endine Estonia esisopran hiilgeaegadel «La Traviata» Violetta.

KOLMES AASTAKÜMNES 42 ROLLI

Anu Kaal alustas lauluõpinguid Tallinna muusikakoolis 1959. aastal ja jätkas 1963–1968 Tallinna riiklikus konservatooriumis, mille lõpetas Viktor Gurjevi klassis. Konservatooriumiõpingute algusest oli ta ühtlasi Estonias kooriartist. Esimene ooperirooli oli 1964. aastal Mozarti «Võlulöödis» Esimene poiss. Samas lavastuses sai ta ka esimest korda peaosas olla ja 1966. aastal Öökuningannat laulda. 1967–1996 oli ta Estonia solist. Aastast 1984 on ta töötanud Eesti muusikaakadeemias õppejõuna.

Marvi Taggo raamatu «Anu Kaal. Seitsmes vaatus» (1996) põhjal oli Kaalul 32 Estonias veedetud aasta jooksul 42 ooperi- ja operetirolli. Enim on ta laulnud «Rigoletto» Gildat, «Lucia di Lammermoori» Luciat ja «La Traviata» Violettat. Kontserdireisid on viinud teda peale NSVLi avaruste ja Euroopa maade ka USAsse, Kanadasse, Austraaliasse, Süüriasse, Jaapanisse ja Madagaskarile.

Ta oli abielus Hillar-Kalev Kaaluga, kellega tutvus 10. klassi tüdrukuna alpinismiringi minnes. Abikaasa suri 1983. aastal vähki. Aastast 1986 on tema elukaaslaseks näitleja ja endine balletitantsija Väino Aren.

Päevi täidavad teater, filmid ja muusika

Anu Kaal käib sageli koos elukaaslase Väino Areni või endisest baleriinist sõbranna Tiiu Randviir-Tõlbiga teatris ja kinos. Ühel hiljutisel advendiajal käisid nad Tiiuga Viini riigiooperis meie oma Ain Angerit kuulamas. «Veetsime Viinis mõned päevad. Kuna Tiiu on kunagi Viini ooperis balletitrupiga töötanud, saime seal balletikooli tundi ja teatri trupitundi vaatama minna,» meenutab Anu. «Üldiselt saan ma teatrist hea emotsiooni. Muidugi on lavastuslikke asju, mis on minu jaoks küsitavad - ilmselt on see ka minu eaga seotud. Teater on väga subjektiivne asi: seda meetri ja sekundiga ei mööda,» tõdeb endine ooperiprimadonna. Kinovski on ta ooperite ülekandeid vaatamas käinud. «Artises «Väärivate kinohommikute» sari, kust võib saada väga häid filmielamusi,» märgib Anu. Klassikalise muusika kontsertide kõrval naudib ta telesaadet «Laula mu laulu». «Issand, kui kenad andekad inimesed. See, mis moodi nad üksteise laule esitavad - müts maha! Sa saad kõigist neist lauljatest mingisuguse pildi ja nad tulevad sulle palju lähemale.» Lisaks vaatab Anu Briti sarja «Downton Abbey», pisteliselt ka «Südameasja». Tema telemenüüs on veel «Mustad lesed» ja «Kuldvillak». Seebikaid ta eriti ei armasta. «Vahel ikka vaatan, kui mõni uus seebikas tuleb, aga kui hakkab juba esimesest osast paha, siis rohkem ei vaata.»

LAPSEPÕLVEKODUS:

Anu Kaal veedab palju aega Nõmmel majas ja aias, kus ta üles kasvas. Nüüd elab seal tema tütar oma perega.